

מערך למנחה – מעגלי לימוד

["אדם מתקן עולם מתקן אדם"]

רקע ויעדים:

מטרה: תפיסת "דרך כפר" מאמינה כי תהליך צמיחתו של כל אדם (ובפרט של חניך) מחייב תהליכים מקבילים של תיקון הלב ותיקון עולם וכי 2 תהליכים אלו אינסופיים ומשפיעים זה על זה. המשתתף יבחן את תפיסת עולמו כאדם וכן את תפיסתו כמחנך: על מה הוא שם יותר משקל? על תיקון הלב או על תיקון עולם? כמו כן הוא יבחן את שאלת המינון וכן דרך הלימוד ידון בסוגיה "כיצד ניתן לעבור ממצב של "תיקון הלב" למצב של "תיקון עולם".

רקע ודגשים:

מבנה הדף - הלימוד מורכב מדף חיצוני שבו סיפור קצר ושאלה כללית לדיון. הדף החיצוני בעצם 'פותח' את הלימוד כולו. הדף הפנימי מורכב מ3 טקסטים מרכזיים ושאלות עליהן ובצידי הדף ישנם הרחבות למעוניינים.

מסגרת הזמן:

- סבב שמות וחימום - 10 דק'
- דף חיצוני: הסיפור על הזגג + דיון - 15 דק'
- דף פנימי: מקור 1 + דיון - 10 דק'
 - מקור 2 + דיון - 5 דק'
 - מקור 3 + דיון - 15 דק'
- סיכום דברי המשתתפים – דק' - 5 דק'

מהלך הלימוד:

פתיחה: נפתח בסבב שמות (שם, תפקיד... ואפשר כמובן לגוון...)

שלב א: סיפור פותח

מטרת שלב זה:

מטרת הסיפור היא לפתוח את הנושא של מעגלי הלימוד, תוך בירור עמדתם של המשתתפים – האם בתפיסת עולמם (כאנשים וכמחנכים) אדם צריך להיות ממוקד בחייו בשימת מראות (תיקון הלב) או בפתיחת חלונות (תיקון עולם).

סיפור:

לעת ערב הגיע הזגג לבית חלונותיו, פתח חלון גדול ורחב אל עבר הרחוב והשקיף בחלונות הבתים פרי מעשה ידיו. עם חשיכה, ראה כי הדיירים מגיפים התריסים, וברחובות נערים משוטטים ומשתטים וקבצנים מחפשים דרכם. הצר הזגג על חלקו במעל, עת התקין חלונות אטומים והעמיד עליהם תריסים. הבחין כי התמעטו ההזמנות של החלונות השקופים ובשנים האחרונות עיקר פרנסתו הייתה מהתקנת מראות. הרהר הזגג על בני ביתו, כלום היו עמו היום, לו עשה לביתו תריסים מוגפים. לו התקין מעט מראות בחדרים. ועוד הוטרד הזגג מכך שבית הכינוס התרבותי המחודש יואר בחשמל ויאזור במפוח. "כיצד יתכן בית כינוס תרבותי ללא חלונות?". נזכר הוא בדברי סבו עת גמר בליבו להיות זגג: "אל יתפלל אדם בבית שאין בו חלונות".

הרחבה על הטקסט:

סיפור הזגג סובב סביב 2 מטאפורות עיקריות: ראי וחלון. המראות כדימוי להזמנה לתיקון הלב - להסתכלות פנימה והחלונות כדימוי לתיקון עולם, פתיחות לעולם, הסתכלות החוצה. הזגג שבסיפור מיצר על העובדה כי רבים האנשים אשר מגיפים חלונותיהם, אך גם תוהה בליבו, שמא העובדה כי ביתו לא היה מוגף פגעה בסופו של דבר בהתפתחות ובצמיחה של בני ביתו. סוף הסיפור משובץ בציטטה מתוך מסכת ברכות "אל יתפלל אדם בבית שאין בו חלונות" אשר מפורש ע"י הרב קוק (ופרשנים נוספים) כאמירה אשר קובעת שאדם (בשעת תפילתו ובכלל) צריך להסתכל החוצה, ולראות את עצמו כמחויב אל האחר ואל העולם בו הוא חי.

דגשים למנחה:

- יש לקרוא את הסיפור ולוודא שהמשתתפים הבינו. (ניתן לספר לאחר מכן במילים פשוטות וכדו').
- ככל הנראה למשתתפים יהיה קשה לבחור באופן נחרץ באחת מהאפשרויות, ובכל זאת מומלץ לבקש מהם להחליט על מה הם שמים יותר דגש מבין השתיים. החלק הבא של הלימוד כבר יבחן את המינון וכו'.
- צריך לזכור ש-2 הגישות הן לגיטימיות וראויות!

שאלה עיקרית:

על מה לדעתך יש להתכוון יותר - על תיקון הלב (הצבת מראות) או על תיקון עולם (פתיחת חלונות)? נסו להסביר את הבחירה שלכם. (ניתן להתייחס לשאלה הן כאנשים בביתם הביולוגי וכן כתפיסתם כמחנכים).

שלב ב: טקסט 1

מטרת שלב זה:

לאחר שהמשתתפים הגיבו לסיפור הזגג כי יש צורך ב"גם וגם" – טקסט זה בא לבחון את שאלת המינון ושאלת הבשלות. מתי נכון להשקיע דווקא בתיקון הלב ומתי בתיקון עולם?

טקסט 1:

כתיב בנח (ו' ט') "את (עם) האלוהים התהלך נח" וכתיב באברהם "התהלך לפני"...

ר' יוחנן אמר: משל למה הדבר דומה? למלך שהיו לו שני בנים, אחד גדול ואחד קטן, הקטן היה אוהב בו כדי שלא יפול, והגדול היה הולך לפניו... אמר ריש לקיש: משל למה הדבר דומה? למלך שהיה לו אוהב והיה משוקע בטיט ואחז בידו והעלה אותו מן הטיט. כך נח היה משוקע בטיט, ראהו הקב"ה, נתן לו יד והעלהו מן הטיט. ואברהם למה היה דומה? למלך שהיה מהלך בחשכה, בא אוהבו וראה אותו והאיר לו (האוהב למלך). אמר לו המלך: "עד שאתה מאיר לי – בוא והלך לפני"... [מדרש תנחומא ישן כ"ו]

הרחבה על הטקסט:

המדרש מתייחס לשני אבות-טיפוס – נח ולאברהם. נח שבונה לו ולבניו ביתו תיבה בתוך המבול, ואברהם ששומע כי סדום הולכת להיחרב והוא מתמקח עם האל בכדי למנוע זאת. הז'אנר המדרשי בדרך-כלל לוקח פסוק ובונה סביבו מסר ואמירה. המדרש הנוכחי מבוסס על הפועל שחוזר על עצמו גם בפסוק על נח וגם בפסוק על אברהם: "את האלוהים התהלך נח" והפסוק "התהלך לפני" והיה תמים". 2 דעות שונות מובאות במדרש: ר' יוחנן וריש לקיש (שניהם דור שני לאמוראים, ריש לקיש תלמיד-חבר של ר' יוחנן). ר' יוחנן טוען כי המעבר מתיקון הלב (לקיחת אחריות על עצמי) לתיקון עולם (לקיחת אחריות על האחר) תלוי בגיל. כלומר בגילאים נמוכים יש יותר מקום להצבת מראות (לתהליכי תיקון הלב) ואילו בגילאים מבוגרים אפשר כבר לפתוח חלונות (תהליכי תיקון עולם). ר' ריש לקיש טוען כי המעבר מתיקון הלב לתיקון עולם תלוי במצב שהאדם נמצא בו. כלומר, אנשים שנמצאים במצב קשה (או חניכים שנמצאים במצב של שרידה) צריכים לעסוק בעיקר בתיקון הלב, ורק מי שמצבו טוב - צריך לעסוק גם בתיקון עולם.

דגשים למנחה:

- יש להזכיר (ממש בתמציתיות) את נח ואברהם – לטובת יישור הקו (בעיקר הגישות אותם הם מייצגים).
- גם דרכו של אברהם וגם דרכו של נח לגיטימיות!
- בצד הדף יש הרחבה למעוניינים: 2 גישות על חובתו של עני במתן צדקה. ניתן להתייחס גם לכך. (זוהי מחלוקת בין השולחן ערוך לרמ"א על חיובו של עני לתת צדקה, כלומר האם אדם שנמצא במקום של "נזקקות" גם מחויב לצאת אל האחר) וניתן לפתח תוך רלוונטיות לעולם החניכים.

שאלה עיקרית:

היכולת לפעול לתיקון עולם - תלוי בהתפתחות כרונולוגית או שמא במצבו האישי של האדם?

שאלות נוספות:

1. שאלות להבנה על הטקסט: מה טוען ר' יוחנן? מה טוען ריש לקיש?
2. עם איזה גישה אתם מסכימים?
3. מה לגבי חניכים – האם החינוך לתיקון עולם הוא תלוי כיתה? (חטיבה צעירה/חטיבה עליונה) או קשור למצב הנפשי-אישי של החניך?

טקסט 2:

מטרת שלב זה:

לאחר שהמשתתפים דנו בשאלת הבשלות וכו', נציג את עמדתו של מרטין בובר (ואת דרכה של דרך כפר), כי תהליכי תיקון עולם אינם נדבכים אלא שזורים ומשפיעים זה על זה.

טקסט 2:

הבא לתקן – יתחיל בו בעצמו/ מרטין בובר.

אמרנו קודם שכל אדם חייב לעשות את חשבון נפשו, לבור לו את דרכו המיוחדת לעשות את יישותו חטיבה אחת שבאחדות ולהתחיל בו בעצמו. והינה נאמר לנו עכשיו, שחייבים אנו לשכוח את עצמנו. אבל מעיינים אנו יפה בדיבור זה, נמצא שלא זו בלבד שהוא מתיישב עם הדברים שקדמו לו, אלא שהוא חוליה אחת במערכת השלם, והיא הנחבטת למקומה, שלב בסולם המעלות שאי אפשר לדלג מעליו. ואין אנו צריכים אלא לשאול שאלה זו בלבד: "לשם מה?" לשם מה אני חייב לעשות את חשבון נפשי, לשם מה אני צריך לבור לי את דרכי המיוחדת ולשם מה מוטל עלי לעשות את ישותי חטיבה אחת שבאחדות? התשובה לשאלה זו היא: לא לשמי אני חייב לעשות כן. לפיכך אמרנו בפרק הקודם: הבא לתקן יתחיל בו בעצמו: הוזה אומר, יתחיל אבל לא יסיים: חייב אדם לצאת לדרכו מעצמו, ולא לכוון את דרכו אל עצמו, מוטל עליו לתפוס את עצמו, אבל חלילה לו שיהא נתפס אל עצמו ויטפל בעצמו.

(מרטין בובר, דרכו של אדם עפ"י תורת החסידות, מוסד ביאליק, 1981, עמ' 32-49)

הרחבה על הטקסט:

הטקסט של מרטין בובר קובע כי השזירה בין תיקון הלב ותיקון עולם היא הכרחית ומשליכה זה על זה ושצמיחתו של כל אדם עוברת דרך מעגלי לימוד – תהליכים הקשורים ומעצימים זה את זה.

* **מרטין (מרדכי) בובר** – 1878-1965, חוקר והוגה, מעבד מעשיות, מחנך ישראלי, כאשר עיקר כתביו עסקו ביחסים בין-אישיים וקהילה].

דגשים למנחה:

- המשפטים המשמעותיים בטקסט הם שלוש השורות האחרונות.
- שימו לב ששלב זה מסתכם באמירה ולא בשאלה, כך שניתן יחסית מהר לעבור לטקסט הבא.

טקסט 3:

מטרת שלב זה:

לאחר הדילמה הראשונית על ההתפתחות מתיקון הלב לתיקון עולם (גיל/שלב/וכיו"ב), ולאחר שבובר קובע כי מדובר בשני תהליכים מהותיים ששזורים זה בזה, טקסט 3 מתאר את הדרך לפיתוחו של האדם – ממתקן הלב בלבד לכזה שגם מתקן עולם. השיר של פטר וייס מתאר את השלבים השונים שאדם עובר בדרך ל"תודעה של תיקון עולם" – החל מאדישות, ועד מעורבות. בתפיסת דרך כפר, אנו מאמינים כי בכל מקרה משימת החינוך היא להוביל את החניך להיות אדם שמסוגל גם 'לתקן עולם' במקביל לתהליך 'תיקון הלב' שהוא נדרש לעשות.

טקסט 3:

אל מול שתיקת הטבע אני פועל
 במרחבי האדישות אין קץ אני ממציא משמעות
 אינני צופה דומם איני מתערב
 ואומר שדבר זה ודבר אחר רעים הם
 ואני פועל לשנותם ולשפרם
 ומה שחשוב זה
 למשוך עצמך מעלה בשערותיך
 להפוך את קרביך – את הפנים אל החוץ
 ולראות עולם ומלואו בעינים רעננות.
 (פטר וייס, מתוך המחזה: מארה/סאד)

פטר וייס – 1916-1982, סופר ומחזאי גרמני ממוצא יהודי למחצה. את מרבית חייו הבוגרים העביר בשבדיה, שאליה היגר מאימת הנאצים. השיר לקוח מתוך מחזה בשם (מארה/סאד) שהיתה אחת מיצירותיו המפורסמות.

הרחבה על הטקסט:

פטר וייס, 1916-1982, סופר ומחזאי גרמני, ממוצא יהודי למחצה. את מרבית חייו הבוגרים העביר בשבדיה שאליה היגר מאימת הנאצים. עבודתו מושפעת בצורה עמוקה מחוויית ההגירה הכפויה שלו ממולדתו גרמניה. בין יצירותיו המפורסמות ביותר המחזות "מארה/סאד".

דגשים להנחיה:

- יש לנסות ולפרק יחד עם המשתתפים את השלבים והפעולות השונות שיש לעשות כדי לעבור ממצב של אדישות למצב של תיקון עולם.
- בשלב זה – יש לאפשר למידת עמיתים סביב רעיונות פרקטיים שמחנכים עשו בתחום. המנחה ירכיב רשימה ויעביר בסוף הלימוד.

שאלה עיקרית: חשיבה יישומית - מהן הפעולות הנדרשות ממחנך על מנת לפתח אדם מתקן עולם?

שאלות נוספות:

- נסו לפרק את השלבים בשיר?
- מה אתם עושים כיום בעבודתכם כדי להעביר חניך ממצב של אדישות לכזה שרואה את העולם בעיניים רעננות ואף פועל לשנות ולשפר?
- מה עוד ניתן לעשות?